

Samenvatting studie 'Anders melken'

De toekomst van de Nederlandse melkveehouderij

De Nederlandse melkveehouderij is een krachtige sector. Moderne, grootschalige melkveebedrijven in combinatie met professionele toeleveranciers en een sterke zuivelindustrie, zijn een voorbeeld in de wereld. De kostprijs op de melkveebedrijven is de afgelopen jaren echter snel opgelopen, vooral door investeringen in melkquotum. Nu in het EU-zuivelbeleid de quotering gaat verdwijnen, ervaart de melkveehouderij meer en meer de tucht van de markt. Deze ontwikkeling is in principe gunstig voor de concurrentiepositie van de Nederlandse zuivelketen, maar accentueert ook de belemmering van de hoge vaste kosten. Voor veel melkveehouders is het aanpakken van dit probleem de grootste uitdaging. Zij sturen bij de groei van hun bedrijf meer op de kostprijs per kilogram melk om het bruto overschot te maximaliseren. Dit is mogelijk door de bedrijfsopzet kritisch onder de loep te nemen en waar nodig aan te passen. Het is, kortom, tijd voor anders melken.

De melkquotering die de EU in 1984 invoerde, zorgde ervoor dat de Europese melkveehouders grotendeels gevrijwaard bleven van heftige prijsfluctuaties op de wereldzuivelmarkten. Jarenlang was dit beleid een pijler onder de groei en modernisering van de Nederlandse melkveebedrijven. Enerzijds maakte een stabiele melkprijs - geschaagd door exportrestituties en interventie - de groei van melkveebedrijven mogelijk. Anderzijds remde de quotering een snelle schaalvergroting af. In de loop der jaren steeg de prijs van melkquotum gestaag tot twee euro per kilogram melk in 2005. In 2006 kwam er meer duidelijkheid vanuit de EU over de afschaffing van de quotering in 2015. Sindsdien vertoont de quotumprijs een dalende tendens.

Stroomversnelling

Tussen 2005 en 2009 is de groei van Nederlandse melkveebedrijven in een stroomversnelling gekomen. Inspelend op de aangekondigde afschaffing van de superheffing in 2015 stortten ambitieuze ondernemers zich volop op een nog snellere groei van hun onderneming. Daarbij werden ze gesteund door de melkprijspiek in 2007/2008. In dezelfde periode is echter ook de prijsbescherming door de EU grotendeels verdwenen. De melkveehouders krijgen hierdoor te maken met de grillen van de wereldmarkt.

Kwetsbaarheid

Voor een aantal snel gegroeide melkveebedrijven is de prijsval van 2009 een harde confrontatie. Ze kampen veelal met hoge financieringslasten door forse investeringen in groei (nieuwe stallen, aankoop melkquotum). De samenloop van hogere lasten en een sterk dalende melkprijs legt de kwetsbaarheid van de Nederlandse melkveehouderij bloot: hoge vaste kosten in vergelijking met andere regio's. Dit maakt de sector inflexibel in tijden waarin juist flexibiliteit noodzakelijk is. Verlaging van de vaste kosten is geboden, zeker nu de financiële opbrengsten meer fluctueren als gevolg van de toenemende volatiliteit op de zuivelmarkten.

Mondiale ontwikkelingen

De wereldwijde liberalisering van zuivelmarkten zet door en leidt tot meer internationale concurrentie. Dit is in het belang van de Nederlandse melkveehouderij, want het opent de weg naar een groter marktaandeel in Europa en op de wereldmarkt. Op lange termijn blijft de wereldzuivelmarkt een groeimarkt. De concurrentiekracht van de Nederlandse zuivelketen is op een aanvaardbaar niveau, vooral omdat de zuivelindustrie zich positief onderscheidt van de internationale concurrentie. Op de melkveebedrijven staat de concurrentiekracht echter onder druk door de hoge vaste kosten.

Dit klemmt temeer omdat er naast de toenemende concurrentie andere mondiale ontwikkelingen zijn die tot hogere kosten op het melkveebedrijf kunnen leiden. De maatschappelijke roep om meer duurzaamheid vertaalt zich in eisen op terreinen als klimaat, mineralen, milieu, dierenwelzijn, diergezondheid en natuur.

Meer melken

Hiermee staat de Nederlandse melkveehouderij aan de vooravond van ingrijpende veranderingen. Om de vaste kosten per kilogram melk te verlagen, is verdere schaalvergroting noodzakelijk. Nederlandse melkveehouders zijn hier al druk mee bezig en/of bereiden zich voor om na de definitieve afschaffing van de quotering een groeispurt in te zetten. Dit zal leiden tot een groei van de Nederlandse melkplas van de huidige 11,5 naar 14 miljard kilogram in 2020 (ruim twintig procent).

De geschetste problematiek dwingt echter ook tot scherpere keuzen in de bedrijfsvoering op veel Nederlandse melkveebedrijven. In feite staat de melkveehouderij daarmee voor een dubbele uitdaging. Niet alleen meer, maar vooral ook anders melken: winstgevender en duurzamer.

Winstgevender melken

Melken met lagere kosten is noodzakelijk om de scherpere concurrentie op de Europese markt aan te kunnen. Europa blijft het belangrijkste afzetgebied voor Nederlandse zuivel en EU-lidstaten zoals het Verenigd Koninkrijk en Ierland hebben goede mogelijkheden om tegen lage kosten meer melk te produceren.

Ook voor de zuivel die wordt geëxporteerd naar de wereldmarkt, neemt de concurrentie toe. Andere regio's in de wereld, zoals de Verenigde Staten en Zuid-Amerika hebben goede perspectieven om hier een groter aandeel te veroveren. Daarnaast verhogen grote zuivelimporteurs zoals China hun zelfvoorzieningsgraad door de eigen melkproductie te moderniseren.

Op bedrijfsniveau zal het accent meer en meer verschuiven naar de kostprijs per kilogram melk. Om verantwoord een volgende groeistap te kunnen zetten, moeten productiefactoren goed op elkaar zijn afgestemd, resulterend in een beter rendement. Dat vergt keuzes, zoals het integreren of uitbesteden van arbeid, jongvee-opfok en voederwinning.

Winstgevender melken leidt tot meer differentiatie, de verschillen in bedrijfsaanpak nemen toe. Naar verwachting kent Nederland in 2020 ongeveer 11.000 melkveebedrijven, waarbij het aantal gespecialiseerde bedrijven met meer dan twee miljoen kilogram melk verder doorgroeit. Op deze bedrijven speelt (arbeids)management een grote rol, terwijl ruwvoerteelt en jongvee-opfok worden uitbesteed. Ongeveer de helft van de melk komt in 2020 van traditionele gezinsbedrijven, die dan gemiddeld 800.000 tot 1.000.000 kilogram produceren. Ook deze ondernemers moeten keuzes maken om de arbeidsefficiëntie te verhogen, zoals automatisering en het uitbesteden van voederwinning. Op kleinere bedrijven spelen neveninkomsten in 2020 een grotere rol.

Duurzamer melken

Duurzaamheid vertaalt zich in extra eisen van afnemers (retail), aandacht van burgers/consumenten - al of niet verenigd in maatschappelijke organisaties - of in dwingend overheidsbeleid. In dat krachtenveld is het imago van ondernemers en een sector van groot belang. Hier scoort de melkveehouderij positief. De komende jaren zijn echter wel stappen noodzakelijk om de 'license to produce' te behouden en waar mogelijk te versterken.

Duurzamer melk produceren begint bij het verhogen van de gemiddelde levensproductie per koe. Een hogere gemiddelde leeftijd van de dieren is te bereiken door meer aandacht voor dierenwelzijn en diergezondheid. Deze aanpak is niet alleen duurzamer, maar verlaagt ook de kostprijs per kilogram melk. Voor een beter dierenwelzijn zijn nieuwe houderijsystemen en stalconcepten in ontwikkeling.

Meer melken na afschaffing van de superheffing verhoogt de mineralenproductie. Voor de afzet hiervan lijkt de melkveehouderij in staat om meer grond aan zich te binden. Dat zal echter ten koste gaan van andere agrarische sectoren, zoals de varkenshouderij en de akkerbouw. De markt treedt in dit geval op als scheidsrechter op het mineralen-speelveld.

Een kansrijkere strategie is om samen met de genoemde sectoren de aanwending van mineralen uit organische mest als kunstmest mogelijk te maken. Dit leidt tot lagere kosten, ook voor de melkveehouders. En het verlaagt het gebruik van kunstmest in de Nederlandse land- en tuinbouw: een bijdrage aan duurzaamheid.

Ook op het terrein van ammoniak en broeikasgassen wordt de speelruimte voor de Nederlandse melkveehouderij kleiner.

Ondernemen

Er komt veel op de Nederlandse melkveehouders af. De tijd dat het voldoende was om elk jaar een beetje te groeien om bij te blijven, ligt definitief achter ons. Liberalisering, meer concurrentie, groeimogelijkheden, sterk fluctuerende melkprijzen, duurzaamheid, imago...; dit alles vraagt om keuzes. Voor melkveehouders gaat het dan om vragen als:

- Op welk terrein munt ik als melkveehouder uit?
- Waar ga ik me in mijn bedrijfsvoering op concentreren?
- Hoe zorg ik ervoor dat de schaal van mijn bedrijf voldoende is om de kostprijs op een verantwoord niveau te houden?
- Welke zaken besteed ik uit, zodat mijn bedrijf efficiënter en flexibeler kan opereren?
- Hoe combineer ik deze ingrediënten tot een optimale mix voor de continuïteit van mijn bedrijf?
- Hoe zorg ik ervoor dat ik voortdurend zicht heb op de kengetallen die mijn keuzes ondersteunen?
- Houd ik met dit alles nog plezier in het melkvee houden?

De laatste vraag is eigenlijk de belangrijkste. Scherper aan de wind zeilen - het devies in de komende jaren - is mooi werk voor hen die niet alleen van zeilen houden, maar ook plezier beleven aan het uitzetten en vasthouden van een koers bij tegenwind. Juist dan is het zaak om als ondernemer ook naar jezelf te kijken. Verbeteren van de eigen ondernemersvaardigheden blijkt vaak de best renderende investering te zijn voor het bedrijf.